

Principle-based Privacybescherming: meer dan uitsluitend plichtmatig de Wbp aftikken

Anno 2012 gaan veel instanties – zowel binnen de overheid als in de private sector – nog immer van de veronderstelling uit dat de eigen informatiehuishouding verschilt van het internet in de zin dat het om een semigesloten systeem gaat en niet een volledig open systeem zoals het internet. Laat ik het anders zeggen, men handelt vanuit de assumptie zelf nog het heft in handen te hebben en voor 100% te kunnen sturen op de eigen informatiestromen. Diverse kenmerken van digitalisering laten echter goed zien dat die ‘maakbaarheid’ en ‘stuurbaarheid’ van informatieprocessen onder druk zijn komen te staan. Zowel het vernetwerken van informatie als het laten vervloeien van informatiestromen over de grenzen van het publiek-private heen, maken dat de semigesloten informatiehuishouding van individuele bedrijven en organisaties *intern* steeds meer op het internet gaat lijken. Informatie is meer en meer van iedereen, in plaats van toebehorend aan één organisatie. Dat betekent ook dat het in goede banen leiden van informatiestromen binnen individuele organisaties op dezelfde grenzen stuit als binnen het model van het internet. Naarmate die ontwikkeling zich doorzet, wordt het mijns inziens steeds problematischer voor de samenleving als geheel om informatie te kanaliseren, te verifiëren en voor de betrouwbaarheid in te staan. Op een informatieniveau lijkt het lang gekoesterde uitgangspunt van doelbinding uit de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) nog slechts een papieren tijger. Het is de verwevenheid die ik hierna wat meer zal schetsen, die toont hoe vervlochten informatiestromen zijn. En tot welk een complex samenstel de informatiehuishouding van onze samenleving inmiddels is uitgegroeid. Dat maakt dat we naar mijn stellige mening niet langer alleen *rule-based* – dat wil zeggen met de bepalingen van de Wbp in de hand – kunnen kijken naar de omgang met en grenzen aan het verzamelen en gebruiken van informatie. Van groot belang is om met elkaar vast te stellen welke uitgangspunten leidend zijn in het wegen van zelfstandig erkende belangen (privacy tegenover veiligheid; privacy tegenover efficiëntie & effectiviteit; privacy tegenover innovatie). Kortom, juist in onze vervlochten en daarmee kwetsbare informatiesamenleving is het noodzakelijk dat we tevens een *principle-based* perspectief hanteren.

Redeneren vanuit een *principle-based* oriëntatie betekent dat in de eerste plaats bij nieuwe ontwikkelingen goed nagedacht moet worden of verschillende belangen voldoende met elkaar in evenwicht zijn. De WRR introduceerde in het onder mijn verantwoordelijkheid opgestelde rapport *iOverheid* (gepresenteerd in maart 2011 aan het kabinet) voor het zoeken naar dit evenwicht drie clusters van beginselen - drijvende, verankerende en procesmatige beginselen. Deze drie zullen met elkaar in evenwicht gebracht dienen te worden als het gaat om overheidsinformatisering. Daarbij zal de overheid soms andere partijen de maat moet nemen om burgers en bedrijven te beschermen. Laat ik dit toelichten. Winstmaximalisatie is veelal een *drijvende* kracht voor bedrijven. Daar is ook in een informatiesamenleving in het geheel niets mis mee, vooropgezet dat ook *verankerende* beginselen als privacy en keuzevrijheid gewaarborgd zijn. Een bedrijf als Facebook dat de persoonsgegevens van zijn gebruikers als grondstof heeft, had geen gebrek aan een privacybeleid maar stopte het zo ver weg in de kleine lettertjes die na elke update opnieuw beoordeeld moest worden dat *procesmatige* beginselen als transparantie alleen op ‘papier’ maar niet in de dagelijkse digitale praktijk van haar gebruikers recht werd gedaan. Gegevensbeschermingsautoriteiten en de Europese Commissie volgden Facebook in 2010 dan ook met argusogen en kritiek op dit punt.

In het denken vanuit een *principle-based* oriëntatie is het wat mij betreft ook van belang dat bedrijven en organisaties beseffen dat een aantal processen grote invloed heeft op de kwaliteit van

de eigen informatiehuishouding. Die kwaliteit is vervolgens weer bepalend voor de kwaliteit van andere informatiehuishoudingen. Ik wil hier wijzen op drie processen. In de eerste plaats het *vernetwerken* van informatie, oftewel het gezamenlijk gebruik en beheer van informatie in een netwerk. Daarnaast gaat het om *samenstellen* en verrijken van informatie in digitale profielen. En als derde gaat het om *preventief* en proactief handelen op basis van risicocalculatie, profilering en datamining. Tot op zekere hoogte zijn deze ontwikkelingen belangrijke pijlers onder het gemak en het plezier van de informatiesamenleving: innovatie en function creep (het in tweede instantie gebruiken van reeds verzamelde gegevens voor een nieuw doel) zijn naaste familie van elkaar. Het kan heel prettig zijn als amazon.com je op basis van je eigen koopgedrag en de gegevens van alle andere klanten boeken aanraadt. Dat Amazon die gegevens verkoopt aan andere bedrijven die ze opnemen in hun eigen profilering is ook niet per sé een probleem. Toch wil je ook weer niet dat je gegevens overal terecht komen, of dat je afgerekend wordt op een profiel. Zeker niet als die gegevens informatie opleveren omtrent de genetische predispositie van individuen en deze individuen van een bepaalde verzekering worden uitgesloten. Daarin is een bedrijf dat boeken verkoopt toch weer heel iets anders dan een verzekeraar of werkgever.

Juist met het oog op de geschetste ontwikkelingen en daarmee welhaast onstuurbare verspreiding van persoonsgegevens wordt sturen op gegevenskwaliteit en sturen op begrenzing in de tijd waarin de verzamelde gegevens worden gebruikt van groot belang. Tot in de eeuwigheid herinnerd worden is in de informatiesamenleving niet langer voorbehouden aan beroemdheden. De informatiesamenleving heeft een goed geheugen, soms tot onze schade en schande zelfs een te goed geheugen. Veel wordt onthouden en opgeslagen, terwijl dat juist niet geldt voor de context waarin zaken zich afspeelden. En dat betekent dat op een later moment de gegevens geheel buiten hun context opnieuw worden gebruikt. Wat risico's oplevert voor de privacy van de betreffende individuen, maar zeker ook risico's in zich draagt voor de organisaties die de gegevens gebruiken nu de kwaliteit niet kan worden gegarandeerd (gegevens krijgen immers veelal betekenis in hun context). Feit is wel dat het gedecontextualiseerde verleden steeds vaker meespeelt in de manier waarop mensen benaderd worden, zowel in de digitale wereld van de dataprofielen als in de echte wereld waar bedrijven en overheidsorganisaties beleid voeren en beslissingen nemen aan de hand van een veelheid aan (verouderde, niet-juiste, etc.) gegevens.

Ik kom tot een afronding. Waar moet en kan de informatiesamenleving begrensd worden en waar moeten bedrijven en organisaties hun eigen grenzen kennen in de informatiesamenleving waarvan zij deel uit maken? Juist voor het agenderen en beantwoorden van deze bredere en fundamentele vraag is het van groot belang dat we niet alleen min of meer plichtmatig de wettelijke regels toetsen en naleven (hoe belangrijk dit overigens naar mijn mening ook is). Het wegen van belangen en daarmee uiteindelijk het stellen van grenzen omvat wat mij betreft meer dan een formalistische benadering. Het verlangt een denken vanuit de onderliggende principes en leidende waarden aan de hand waarvan we de informatiesamenleving verder vorm willen geven.